

Two Editions of R. Chaim Berlin's Responsa: An Egregious Example of Censorship by Eliezer Brodt

R. Chaim Berlin, *Sefer Nishmat Hayyim, She'elot u-Teshuvot*, R. Ya'akov Kosovsky-Shachor ed., Beni-Brak, 2002, 412 pp.

R. Chaim Berlin, *Sefer Nishmat Hayyim, Mamorim u'Meichtavim*, R. Ya'akov Kosovsky-Shachor ed., Beni-Brak, 2003, 424 pp.

R. Chaim Berlin, *Otzar Reb Hayyim Berlin, Shu''t Nishmat Hayyim*, Jerusalem, 2008, 4 vol., 446, 462, 449, 298 pp.

R. Chaim Berlin (1832-1912), the son of the R. Naftali Tzvi Yehuda Berlin (author of the *Netziv*), although well known until recently none of R. Chaim's extensive torah has been published. To be sure, some of R. Chaim's torah can be found scattered throughout the seforim of his time, but never in a book of its own. In 2002, R. Kosovsky-Shachor ("R. KS") published a collection of R. Chaim's responsa entitled *Nishmat Hayyim*. These responsa were collected from various manuscripts in many collections as well as correspondences which R. KS found in the Rabbinic literature from R. Chaim's era. A year later R. KS printed a second volume of letters, derashot, articles and approbations of R. Chaim Berlin also entitled *Nishmat Hayyim*. In the back of the volume of responsa, R. KS includes a nice historical write up of R. Chaim Berlin's life (corrections and additions to the biography appear in the back of the second volume).

A few months ago another collection of R. Chaim Berlin's responsa were published by Yeshivat ve-Hegaditah le-Vinkha entitled *Otzar Reb Hayyim Berlin*. This version was published in four massive volumes on all areas Shulchan Orach, Shas and more. In this post I will discuss a bit about the two versions, some of the interesting teshuvos found in them and many instances of censorship in the later edition. Regarding these examples of censorship, I can only assume that there are many more examples as I haven't compared every line of the four volumes with the original. But, as will be apparent, the examples provided below are fairly egregious. Additionally, these works touch on the important topic of the reason behind the closing of Volozhin Yeshiva.

For purposes of this post, I will refer to the *Nishmat Hayyim* as the older edition and the *Otzar Reb Hayyim Berlin* as the new edition. The earlier edition contains about 200 responsa while the new version has well over 800 responsa. In the earlier edition they printed a volume of letters and haskamos which the new version did not do yet include but promises to print shortly. The newer version has an excellent index based on the order of shas and topics. Just a quick glance shows the tremendous wealth of topics discussed. They also included a list of all the people R. Chaim corresponded a veritable "who's who" of the gedolim from that time period.

Some Highlights

Amongst the many interesting teshuvos there is one about riding on a train on Shabbas (1:171-172), creating something via the *Sefer Yetzira* on Shabbas (1:418), asking an agent to give a *Get* via a phonograph (4:39), throwing grass when one leaves the cemetery (2:359) and burning dead bodies as opposed to burial (2:353-355).

In the new edition there is a lengthy discussion (1:70-77) about answering Amen when one is in middle of davening. In the midst of this responsa (1:73) R. Berlin notes a very interesting thing :

נראה לענ"ד שאף במקום שמותר להפסיק בפשיטות ואין שם בית מיחוש כלל להחמיר כמו להפסיק מפסוקי דזמרה לקדושה, אין זה אלא רשות שמותר להפסיק אבל לא חיוב, וטעמא דידי, משום דקי"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה....

Another interesting statement found in a correspondence between him and R. Sholomo Hakohen where R. Shlomo writes (#67 in the old edition and # 191 in the new edition):

כן שמעתי מפי אביו הצדיק זצ"ל (הכוונה להנצי"ב) שאמר בשם חמיו זקנו הצדיק מו"ה חיים מוואלזין זצ"ל שיש לומר פירוש בלשון הרמב"ם והשו"ע אם הוא עולה ע"פ ההלכה אף שבודאי לא כווננו לזה משום שרוח הקודש נזרקה על לשונם, וכן מצאתי כעין זה ממש בס' בית אלוקים להגאון המבי"ט זצ"ל בסוף פ' ס"ד ע"ש".

While discussing the topic of gramophones, R. Chaim Berlin (#1 in old edition) writes that they had these already in the time of Chazal:

ובזה נראה לי לפרש לשון הש"ס בפ' ראוהו ב"ד רה"ש כ"ה ב' דמשני הש"ס על הא דתנן הי' עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה, אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא מאי לאו אם כיון לבו לצאת, ושמע מינה מצות צריכות כונה, ומשני לא לשמוע, והא שמעי, סבור חמור בעלמא הוא, ופירש רבינו חננאל בש"ס החדשים דפוס ווילנא אם כיון לבו לשמוע ולהבחין אם הוא תקיעת בן אדם או צהלת סוס, ותמוה דהא ניחא בקול שופר שיש לטעות שהוא צהלת סוס, אבל בקול מגילה דלא שייך לטעות שהוא צהלת סוס, מאי איכא למימר, ותפשוט מינה דמצות צריכות כונה, וכבר תמהו בזה הטורי אבן במקומו, והפרי חדש או"ח (סי' תר"צ סעי' י"ג). ונראה דבימי הש"ס הי' כלי זו של הגרמפון עשויה כצורת חמור והליצנים היו משתמשים בו, וזהו חמור דאכפא דאמר ר' אבהו בפ' במה אשה שבת ס"ו ב' ופירש"י חמור הנישא בכתפים והליצנים עושים אותו ובמקומנו נקרא ארדפיסא, ותרגם בש"ס החדשים דפוס ווילנא שזה קומנדינט או פארשטעלונג, וביותר היו עושין כן בפורים לבדח ולשמח את ההמון, והיה הדבר מצוי לשמוע מהחמור הזה גם קול מגילה, ומבואר דאם הוא קול החמור הזה, אינו יוצא ידי חובתו, כנלע"ד, וה' יודע האמת

Another nice point is found while dealing with the issue of reciting the tefilah of Birkat Rosh Chodesh in light of the general prohibition against praying for one's livelihood on Shabbos. R. Chaim Berlin writes (#23 old version):

ע"ד אשר שאל, היאך מצלינן בשבת שמברכין החודש על חיים של פרנסה, לפלא שלא שאל גם על נוסח מי שברך שאומרים בכל שבת אחר יקום פורקן, דמצלינן וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וגם על נוסח בריך שמי' שאומרי' בהוצאת ס"ת דמצלינן יהא רעוא קדמך דתוריק לן חייך בטיבותא. אבל כבר כתבו האחרונים ליישב מנהג ישראל, שלא אסרו לתבוע צרכיו בשבת, אלא ביחיד העושה לעצמו תפלה מיוחדת על איזה מקרה, הנחוצה לו באותה שעה לפרנסה או לרפואה וכדומה, אבל נוסח תפלה הקבוע לכולם בשוה בנוסחא אחת, אין קפידא בזה, וגם זה נכלל בלשון הירושלמי טופס ברכות כך הוא.

Another nice piece (# 52 old version) I found is in regard to the famous discussion for those who observe *gebrucks* how can they make *kneidel* on Chol Hamoed Pesach?

והנה, קרבו ימי המועד לבוא, אשר לא אאחזו עט בידי לכבודו משך שמונת ימים, ע"כ אמרתי להודיעו מה שעוררתי את בני עדתי בדרשת שבת הגדול העבר, ע"ד האנשים הנזהרים ממצה שרוי' כל ימי הפסח לבד מיום האחרון, ויש גם נשים הנזהרות בזה. ואותן הנשים שנזהרות בזה ואין להם משרתת בבתיהם ואופות ומבשלות בעצמן, הנכון שיזהרו בשביעי של פסח מלהכין תבשילי מצה שרויה על יום המחרת, מאחר שאין התבשילין הללו ראויין להן ביו"ט, ואפי' אם יקלעו להם אז אורחים ביו"ט שביעי של פסח, ג"כ לא יתנו להם מצה שרוי', הרי לא מהני עירוב תבשילין בזה, כמש"כ הרמ"א בס' תקכ"ז סעי' כ' לענין מי שמתענה ביו"ט ועי' מגן אברהם שם.

It is also apparent from this teshuvah that R. Chaim did not even write Torah on Chol Hamoed.

Another very interesting Teshuvah (new edition 3:1-3) is where he deals with the *Tzavas R. Yehudah Hachassid*, as he was asked about marrying someone where it would be against one of the statements in the *Tzavah*. To which he replied:

מכאן נלמוד לכל האזהרות שהזהיר רבינו החסיד ז"ל בעניני זיווגים, שאם אין בדבר זה שום מצוה, אלא שחפץ בה לשם ממון או לשם נוי, ודאי יש ליזהר בכל אזהרותיו, אבל מי שעושה מעשיו לשם שמים, ומכוין למצוה, עליו לא הזהיר החסיד כלל.

Another interesting piece found (#24) is about a piece of the *Netziv* in the journal of Rav Kook, *Iyutur Seforim* where the *Netziv* wrote that it is permissible to read newspapers on Shabbas. Regarding this point R. Chaim Berlin wrote:

ועל דבר לעיין בשבת בהרהורא בעלמא בלי קריאה בפה באגרות רשות ובמכתבי העתים לא הי' כלל דעת מר אבא הגאון שליט"א, לקבוע מסמרים בהלכה זו ככל דבריו שבעטור סופרים, ולא בא אלא ליישב מנהג העולם שקוראים במכתבי העתים בשבת שסומכים בזה על משמעות תלמודא דידן עפ"י דעתם, שמפרשים דתלמודא דידן פליג בזה על תלמוד ירושלמי, אבל להלכה גם הוא יודה דקיי"ל כהירושלמי, וכה"ג מצינו בהרבה מקומות שכתבו הפוסקים ליישב מנהג העולם, שסומכים על דעה יחידית אף שלא כהלכה.

The *Netziv* defends his opinion in the *Shut Bikurei Shlomo* (1:2). Interestingly enough there is testimony to the contrary from R. Baruch Halevei Epstein who writes how on Shabbas his uncle the *Netziv* used to read the Hebrew newspaper, *Hamagid* (*Mekor Baruch* 4:1794). R. Meir Bar-Ilan echoes R. Baruch Halevi's testimony about his father the *Netziv* that he would read newspapers on Shabbas (*Me-Volzhin LeYerushalim* 1:138).

Much has been written about how the responsa literature can aid in reconstructing the history of the period, this sefer also shows us this. Just to cite one example in volume one (p. 88) of the newer version (which shockingly was not edited out) someone wrote to R. Chaim:

גלוי וידוע לכבודו עד כמה פשתה הנגע בארצינו וביתר שאת בארצות אירופה ושדה תיכלה כמעט בכל בנות ישראל שוע ודל אשר גם בעליהן ואבותיהן המה משלומי אמוני היהודים המחזקים בדתינו הקדוש והמה גם הנה אינן ח"ו מפורקי עול בדרך כלל, ובכל זאת עברו ושנו ונעשה להן כהתיר לילך בגליות שער ראשיהן אחת המרבה ואחת המטמעטת, עיר ועיר ומדינה ומדינה כמנהגה וכפי חוקות המאדע שלה. ולא ישמרו את נפשותיהן מזה לילך כן גם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמסיבות אנשים שרים סביב לשלחן בעת סעודות נשואין שבת ויום טוב...

We see from this that the well known phenomena of woman not covering their hair in previous generations. The question which was posed to R. Chaim was what one should do about saying *berokhot* or *Shema* in front of such a woman. To which R. C. Berlin replied:

לענין קריאת שמע גופא יש מקילין בזמן הזה שכבר נהגו לגלות ראשן ודומה לשער שמחוץ לצמתן... ומעתה למעשה בזמן הזה, מי שאינו מחפש למצוא לו יתד על מה לסמוך, ומקלו יגיד לו, יוכל לסמוך על המקילין. ומי שהוא ירא חטא, ורוצה לצאת ידי שמים גם בסתר כבגלוי, ודאין אין לו לסמוך על המקילין.

This is similar to the famous controversial pesak of the *Aruch Hashulchan* (O.C. 75:7):

עתה בואו ונצווה על פרצות דורינו בעוונותינו הרבים שזה שנים רבות שנפרצו בנות ישראל בעון זה והולכות בגילוי הראש וכל מה שצעקו על זה הוא לא לעזר ולא להועיל ועתה פשתה המספחת שהנשואות הולכות בשערותן כמו הבתולות או לנו שעלתה בימינו כך מיהו עכ"פ לדינא נראה שמותר לנו להתפלל ולברך נגד ראשיהן המגולות כיון שעתה רובן הולכות כך והוה כמקומות המגולים בגופה... וכיון שאצלינו גם הנשואות כן ממילא דליכא הרהור

Censorship in the New Edition

Of course this post would not be complete without mentioning some censorship in the new edition. Although I mentioned that the later edition has much more material than the first

edition it seems a few teshuvos got "lost" in the later edition. [The family involved with the printing of this sefer is the same one mentioned by Dr. Gil S. Perl, in his *Emek ha-Neziv, A Window into the Intellectual Universe of Rabbi Naftali Zvi Yehudah Berlin* (PhD, Harvard, 2006), on pages 49-50, in light of Dr. Perl's comments, it is of no surprise that they edited out these particular teshvot].

In the first edition (# 135, see volume 3:5 of the new edition) there is a discussion about shaking woman hands which has been a very controversial topic [See the recent *Bina Ve-das* p. 117]. Perhaps shockingly to many R. Chaim Berlin replied:

ואשר שאל על דבר נתינת ידו לרשעים או לנכרית, הנה ליתן יד לפושעים אין שום איסור בזה אם אין בזה הודאה וחזוק להנהגותיהם בשרירות לבם. ולתת יד לאשה לשון הש"ס הוא ברכות ס"א א' המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה, מבואר דאם אינו מכוין לשום דבר וכש"כ שאינו עושה כדי להסתכל בה כמו מעלתו שכל מעשיו לשם שמים אין איסור בזה לרצות מעות מידו לידה. ודאי אם יוכל להזהר בזה מה טוב, אבל אם אי אפשר לו להנצל מזה כגון אם הנכרית הקדימה והושיט לו את ידה ואין דעתו לשום הרהור ח"ו אין להחמיר בזה, ודרכיה דרכי נועם, ואהבת את ה' אלקיך אמרו חכמים יומא פ"ו א' שיהא שם שמים מתאהב על ידך, ולא יאמרו על יראי ה' שהם משוגעים ואינם בעלי דרך ארץ.

Two other pieces edited out from that same teshuvah in the new edition I am not sure as to why, are:

ועל דבר כסוי ראש האשה במטפחת אחת, אם אין שערה נראין אין בזה שום איסור, ועדיף טובא מפיאה נכרית, ואין צריך כלל שני כסויין, ואם אך אין השער נראה בחוץ די בכסוי אחד אף ברשות הרבים, ורשאי גם לקרות ק"ש כנגדה, ואין להחמיר עוד בזמן הזה.

ולדבר עם אשה בשוק לא נאסר אלא לתלמיד חכם ולא למי שאינו מוחזק בתלמיד חכם, וכשם שתלמיד חכם המדבר עם אשה בשוק גורם בזה חלול השם כן מי שאינו מוחזק לתלמיד חכם הנזהר בזה שלא לדבר עם אשתו לעיני הבריות הוא מיחזי כיוהרא, ויש בזה גם כן חלול השם...

Another very interesting statement which was edited out of the second edition is about Chasidim (# 7 in the old edition) where he writes:

ולהתפלל בבית הכנסת של החסידים אין שום חשש בזה, וגזירת רבינו הגר"א ז"ל לא ה' אלא בזמנו שהקילו אז בכבוד תלמידי חכמים לומדי תורה, ולא כן בימינו שהחסידים חולקים כבוד לכל לומדי תורה והם יראי ה' ושומרים תורה ומצוה. אך על דבר שינוי נוסחת התפלה, אסור לשנות בפרהסיא ממנהגיהם ומנוסחאותיהם ובנוסח הקדושה יאמר קדושת כתר בשביל שנאמרת בקול רם ויש בזה איסור לא תגודדו, וגם שלא לעורר מחלוקת ח"ו, אבל בתפלה בלחש לא ישנה כבודו ממנהג אבותיו וממנהגו מעולם, ויתפלל שמונה עשרה בלחש כנוסח אשכנז.

Another piece which was censored out although I am not sure what is so bad with it (#200 in the old edition) where he writes that there were additions to Mishnayos after Rabeenu Hakodesh edited it:

שביארתי מאמרם ז"ל התמוה מאד בשלהי מס' סוטה מ"ט ב' על משנתנו משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא א"ל ר"י לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא א"ל ר"נ לתנא לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא. והתמיה מפורסמת איך אמוראים קדושים כאלה ישבחו עצמם בענוה ויראת חטא, והמלך החכם אמר יהלך זר ולא פיק. וביארתי בס"ד על פי מש"כ הרע"ב ז"ל על האי בבא משמת רבי בטלה ענוה שתלמידיו של רבי הוסיפו וכתבו זה במשנה, וכ"כ בתוס' רע"ק בשם הרמב"ן בחי' ע"ז ל"ז א' שהוא תוספת שהוסיף בר קפרא או לוי במשנה, והמה היו תנאים אחרונים תלמידי רבי. ואמרתי שהוא התנא שדברו עמו רב יוסף ורב נחמן, שרב יוסף א"ל לזה התנא שהוסיף במשנה משמת רבי בטלה ענוה א"ל לא תיתני ענוה שאתה מסתיר מדותיך הטובים ושונה במשנה משמת רבי בטלה ענוה ואנא ידענא שגם אתה ענוותן כרבי ועדיין לא בטלה ענוה משמת רבי, וכן א"ל רב נחמן לזה התנא שהוסיף במשנה משמת רבי בטלה יראת חטא א"ל לתנא לא תיתני יראת חטא שאתה מסתיר מדותיך הטובים ושונה במשנה משמת

רבי בטלה יראת חטא ואנא ידענא שגם אתה ירא חטא כרבי, ועדיין לא בטלה יראת חטא משמת רבי, כן ביארתי זה המאמר לפי חומר הנושא.

This censorship or editing goes the other way as well. In the first edition there is a piece (#120 old edition) about being a vegetarian but the whole question is not included for some odd reason but in the new version (#222) the whole question is printed out in full. R. Chaim Berlin was asked by R. Menashe Grossburg:

אם ראוי לישראל להיות מהחברה צער בעל החיים, ואם מותר לאכול בבית מרוח שלהם, שאין אוכלים אפילו חלב ובצים. לדעתי נראה לי בחפזי לפי מה שכתב הט"ז כמה פעמים דמה שמפורש התיר בתורה אין כח לשום אדם לאסור ובתורה מפורש התיר לאכול בשר מזמן נח. והם אומרים שכשם שאסור רציחה באדם גם כן אסור בבהמה אפילו בשחיטה, וזה נגד דעת תורתנו. ועוד ששמחת יום טוב מצות עשה גם בזמן הזה בבשר.

To which R. Chaim Berlin answered:

נראה דעד כאן לא אמר הט"ז אלא דאין כח ביד חז"ל לגזור איסור לכל ישראל על דבר שפירשה התורה בפירוש להיתר, אבל מי שירצה לאסור על עצמו אכילת בשר, אין זה בכלל דברי הט"ז, והרי הוא ככל הנדרים שכתבה תורה בפירוש איש כי ידר נדר או השבע לאסור אסר על נפשו לא יחל דברו, אלא שחובה להתרחק מן הנדרים, והנודר כאלו בנה במה, ונקרא רשע כדתנן בפ"ק דנדרים ט' א' כנדרי רשעים, וביו"ד סי' ר"ג.

This teshuvah was a list of questions from R. Menashe Grossburg to R. Chaim Berlin which the old edition broke up and put it in the different places and never even included the name of R. Menashe Grossburg [at one time the editor makes it as if someone else asked the question (see p. 104)].

Some Final Points

When talking about the Malbim in a hesped (printed in volume two of R. KS *Nishmat Chaim* p. 14) R. Chaim Berlin said:

לחזק תורה שבעל פה כהגאון המלבי"ם ז"ל, ובענין זה לא הניח כמותו, ממלא מקומו, כי הניח כל החריפות והפלפולים שמילדותו והקדיש כל כחותיו להראות איך התורה שבעל פה מבוארת בבאר היטב בתורה שבכתב, אשר הענין הזה נחוץ ביותר בזמנינו...

In another teshuvah we see how much he respected the *Marsham* as he (#19 old version) writes:

ואני אין רצוני להיות מדייני גזירות, אם לא שיבוא האיסור גם מרבנים זולתי כמו מהגאון ר' שלום מרדכי הכהן מברעזאן וזולתו, אז יוכל לצרף להם גם את שמי ולא באופן אחר.

His very close friend the Adres also felt the same way about the *Marsham* as the Adres even asked him to be his Rebbe in Halacha after R. Yitzchak Elchanan died (see *Rabbosenu shebegoleh* 1:13-125 and R. E. Katzman in his introduction to *Chidushei Hagoan Hadres* pp. 25-26).

I write that the Adres was very close to him based on two things. One, besides for the Netziv and other family members the most correspondences are with the Adres. Two, in his Tzevah he writes:

מקום קבורתי, קניתי בחיי, על יד קבר אהובי הרב ר' אלי' דוד ראבינאוויץ תאומים ז"ל.

[On the friendship between Adres and R. Chaim Berlin see also the letter printed in the most recent volume of *Shnos Dor Vedor* (3:355-356).]

In a letter from the Adres (new edition 1:382) to R. Chaim Berlin the Adres describes to him when he first met the Netziv. The Netziv got up and made a Shecheaynu! [The Adres also records this incident in his now rare, autobiography *Seder Eliyhu* p. 85]. [On the friendship between Adres and Netziv besides for what Adres writes there in his autobiography (ibid) see the letter printed in the most recent volume of *Shnos Dor Vedor* (3:485-486).]

In a letter to a friend written when he first got to Yerushalim R. Chaim Berlin writes:

והגני מברך בכל יום בשמחה רבה שלא עשני עב"ד (אב"ד).

He also writes this statement in a short history of himself which he sent to R. Eisenstadt for his *Doros Achronim* (1:71-72). [This short history is included in the new edition of *Nishmat Chaim* p. 8 without providing their source.] [On this "Beracha" see R. S. Askenazi in his *Alpha Beta Kadmita Deshmuel Zeria* p. 469 where he shows five places where R. Yakov Emden said this.]

In the newer edition of R. Chaim Berlin they write that they did not include a biography of R. Chaim Berlin in light of R. Chaim's opposition to such biographies or histories:

הנה כאשר רבים וכן שלמים בקשו מאתנו להדפיס עם הספר את דברי תולדותיו של מרן הגאון המחבר זצוקללה"ה, ראינו לנכון להקדים בזה את מכתב בנו הגאון הגדול מרן חיים ברלין זצ"ל, שכתב בענין זה לאחד מתלמידי הנהמ"ח זצוקללה"ה בשנת תרנ"ז.

הגיעני מכתבו בזמני, ואחר עד עתה מלהשיבו מטרדותיי בענינים שונים שהוכרחתי להשיב לשואלי דבר ה' זו הלכה. ובעיקר הענין, האמת אניד למעלתו, כי לא נתפעלתי כל מאומה מהקנאה אשר קנאו רבים לכבוד מר אבא עט"ר הגאון מאוה"ג זצלה"ה, מאשר עוד לא נכתבו תולדותיו בספר במחברת מיוחדת כנוהג שבעולם בזמן הזה, וכשאני לעצמי הנני רחוק מקנאה זו, יען כי ידעתי הוטב את רוחו הקדוש והטהור, אשר בתוך כל מנהגי הזמן אשר היו משחק לו וכלא נחשבו בעיניו, היו גם המנהגים הללו שנתחדשו בימיו לכתוב תולדות אדם גדול על ספר, ולצייר תמונתו עלי גליון מחוקה בששר, ואנכי הנני מעיד בעדות נאמנה, שהגאון ר' עקיבא איג"ר ז"ל מרום וקדוש היה בעיני מר אבי הגאון ז"ל עד למאוד, ובכל עת שהזכירו היה מירתע כולא גופי' מגודל קדושת תורתו וצדקתו, וספר תשובותיו לא פסק מעל שלחנו, ומרגלא היה בפומיה שכל המעיין בספר תשובות רע"א ז"ל בעין חודרת לא רק גדולות ונפלאות ימצא שמה מעמק עיונו וחריצת שכלו הבהיר, כי אם גם יראת ה' טהורה וענוה יתרה ימצא בכל שורה ושורה, ואין לך ספר מוסר גדול ממנו, כה היו דבריו תמיד, ותיבה ממש אחת מלשון רע"א ז"ל היה מכריע בעיניו כמה וכמה דפין מפלפולי ספרים אחרים, ודעת רע"א ז"ל בהוראה להלכה אם להקל או להחמיר היה מכריע אצלו דעות כמה פוסקים, קצרו של דבר כי למלאך ה"צ היה נחשב בעיניו, ואחרי כל זה באוני שמעתי מפיו הקדוש, בעת שהגיע לעיניו תולדות רע"א ז"ל שיצא לאור בראשונה בספר הגהות רע"א על יו"ד שנדפס בברלין בשנת תרכ"ב, לא רצה להביט עליו אף במעוף קל, ואמר שכל זה בכלל האמור בירושלמי אין עושיין נפשות לצדיקים שדבריהם הן זכרונם, ומה מני יהלוך לדעת יום הולדתו או יום פטירתו, או תואר פרצוף תמונתו אם כה היה או כה, והעיקר לשום עין ולב על דברי תורתו, ואמר שכל הענינים האלה הם מתחבולות השטן, עפ"י מש"כ רבינו הגר"א זצ"ל בביאורו לספר משלי, שהשטן מוסר נפשו על בטול תורה, יותר מעל כל שארי עבירות שבתורה, והוא שהצליח לו בדורנו זה להמציא דרכים לבטל גם רבנים גדולי תורה ויראה משקידת תורתם, באשר אנשים כאלה הלא לא יומשכו אחרי ספרי חזונים בדברים בטלים, והתחכם למצוא דרכים גם למענם להכשילם בבטול תורה באופנים שיקחו את לבבם, וזו אחת מן הדרכים האלה לשום לב לסיפורי תולדות גדולי ישראל, כל זה שמעתי מפיו הקדוש, ומעתה הנני אומר כמו שאמר רב חסדא במו"ק דף כ"ה א', מילתא דבחייה לא ס"ל השתא ליקום ליעבד ליה, על כן איני בהול כל כך לקנאה זו, ואף אני אומר על מר אבי הגאון ז"ל, כמו שאמר הוא על הגרע"א ז"ל, שרובי תורתו וצדקתו בספריו הקדושים העמק שאלה והעמק דבר, וגודל שקידתו הנודעת בכל העולם כולו בהפלגה יתרה אשר לא נשמע כמוה, ויגיעותיו הגדולות והעצומות בהרבצת תורה בישיבתו הקדושה כחמשים שנה, ואשר העמיד תלמידים למאות ולאלפים בכל קצוי ארץ, כל אלה הן הן תולדותיו וזכרונותיו, וזכר צדיק לברכה.

ואספרה אל חוק, מה שהגיד לי מר אבי הגאון ז"ל כיומים לפני עלותו למרום, אחרי הרגישו בנפשו כי אראלים ינצחו את המצוקים, קרא לי ואמר לי בזה הלשון, נמצאו רבים מהגדולים

The Closing of Volozhin

But they did include one historical thing which they felt was very important to be printed, the statement of R. Chaim Berlin about the closing of the Volozhin Yeshiva (based on a copy of the manuscript) where he writes:

מה שהזירני וצוה עלי מר אבא הגאון זצל"ה הכ"מ קודם פטירתו. על דבר שמסר נפשו על ענין ישיבה דוואלוז'ין, שלא להכניס לתוכה שום לימוד חול ולסיבה זו נסגרה הישיבה ומזה נחלה בחוליו אשר לא עמד ממנה. וצוה לי באזהרה שלא להסכים לענין זה בלא שום הוראת היתר בעולם. ואמר שהקב"ה רמז כל זה בתורה. שאמר להבדיל בין הקודש ובין החול היינו שכל עניני חול המתערבים בקודש בלי הבדל. לא די שאין עניני למודי חול מקבלים קדושה אלא אף זה שעניני למודי קדש מתקלקלים מהם. ע"כ לא ירע לך בני מה שהענין זה גרם לי לצאת מן העולם כי כדאי הוא הענין הגדול הזה למסור נפשו עליו. כל זה דיבר אלי ביום ג' כ"ו מנחם אב תרנג בוורשא עכ"ל.

This piece has been printed before in many places (at times even an exact picture of it see S. Roz in his *Tzadik Yesod Olam* pg 142 and from there R. Eliach in *Hagoan* pg 629; see also *Yeshurun* 7:675). The letter was called into question as to its authenticity see R. Ben Zion Yadler in his *Betov Yerushlaim* pg 388-389. [These sources escaped Professor Stampfer's notice see his book *Hayeshiva Halitais Behishavetah* pg 224].

The topic of the closing of Volozhin has been the subject of much discussion especially the often quoted article of Jacob J. Schacter, "[Haskalah, Secular Studies and the Close of the Yeshiva in Volozhin in 1892](#)," *Torah u-Madda Journal* 2 (1990). See even more recently the interesting discussion by R. N. Kamenetsky in his *Making of a Godol* (1: 442-455). Although we have this statement of R. Chaim Berlin about the closing of the Yeshiva but based on historical facts it can not be true. While it was very true that the government and maskilim had been making terrible trouble for years about learning secular studies in the Yeshiva and for the most part were unsuccessful. We do have clear documentation that Secular studies **were** taught in Volozhin on some scale a few years before its closing. [See *Hayeshiva Halitais Behishavetah* p. 223.] The various theories discussed in these articles attribute the close of the Volozhin Yeshiva to the fight of R. Chaim Berlin taking over his father's position as the Rosh Hayeshiva. R. M. Shapiro in *R. Moshe Shmeul Vedor* (an eyewitness to the closing) also writes that one factor in the closing of the Yeshiva was the rebellion against R. Chaim Berlin (p.76) [This excellent book was not used by R. KS in his writing up about R. Chaim Berlin.] Most recently all this has been reexamined by two people especially based on new evidence - documents that have been discovered after the Iron Curtain fell.

What I find interesting is how two people can see the same documents and came to completely different conclusions. A few years back R. Frank printed a book on yeshivas Volozhin called *Toldos Beis Haskem Bevolozhin*. This book deals with the history of the

Yeshiva from the beginning until the end including a brief history of all the Roshei Hayeshiva. Although the book is weak on quoting sources it has many important discussions about the topic of Volozhin. One of the real new important things printed here is government documents dealing with the closing of the Yeshiva (pp. 274-96). Although he edits out many parts due to respect for R. Chaim Berlin and R. Chaim Solovetick he prints parts and concludes that the maskilim and a few renegade bochrin influenced by the maskilim caused the government to close down the Yeshiva and it revolved learning secular studies in the Yeshiva. A few years later Professor Saul Stampfer reissued his excellent book *Hayeshiva Halitais Behishavetah* with many important additions and corrections amongst the additions were these same documents but unedited. The picture one gets from these documents (as he shows pp. 245-66) is something else entirely. Specifically, the cause for the government closing down the Yeshiva was not because of learning secular studies, instead the closure was because of the whole terrible and disgusting controversy about the succession of R. Chaim Berlin for his father the Netziv to be the Rosh haYeshiva of the Yeshiva. The bochurim got the government involved and they were very unhappy how the whole thing was dealt with so they shut down the Yeshiva.

One of the things the Bochrin did was interrupt the shiur of R. Chaim Berlin constantly bombarding him with many questions. According to some, they used many seforim borrowed from R. Chaim's vast library to stump him. This terrible act was done a few times before in Volozhin. Once when R. Alexander Moshe Lapidès visited the Yeshiva the bochrin did the same thing to prove a point (see *Yeshivos Lita, Pirkei Zicronos* pp. 75-77). [This account is not included in the otherwise excellent edition of R. Alexander Moshe Lapidès writings called *Torah Hagoan R. Alexander Moshe.*] When R. Yitzhkach Elchanan Spektor visited the yeshiva at a different time they tried the same thing but were unsuccessful in stumping him (see *Toldos Yitchack* p. 61 see also *Harishon Leshalshles Beis Brisk* pp. 128-32).

As an aside in researching this topic I was (and still am) horrified about this whole controversy how the bochurim (even if it was not the majority of the Yeshiva) could do all the terrible things they did during the whole fight. Ultimately causing the close of the Yeshiva and the premature death of the Netziv!

In the *Derech Etz Chaim*, Y. Meltzer (pp. 51-52) prints a letter of someone (he edits out the name) (see also *Nishmat Chaim* old edition 2:122) who asked mechilah from R. Chaim Berlin for making him trouble when he was supposed to take over Volozhin and R. Chaim Berlin writes back:

אנכי עפר ואפר ואין אני כדאי לפני המקום יתברך שמו, כי יענש חס ושלום שום אדם בסיבתי. ובר מן דין, כבר באותם הימים שצערוני אמרתי בכל לילה כמר זוטרא מגילה כח א' שרי ליה לכל דצערן לי ואין לו לחוש כלל לדרוש ממנו מחילה כי מצדי כבר מחלתי. אמנם מאי דשקליה למטרפסי ונענש מן השמים זה בשביל שני דברים: אחד בשביל חילול ה' הגדול שגרם... ב. בשביל צערו של רבו המובהק, מר אבא הגאון מאור הגולה זצוקל"ה, שגרם לו אז כמובן... ובפרט שיכול להיות שמהצער הגדול הזה שגרם לו היה התחלה למחלתו האחרונה, שנפטר על ידה מן העולם...

Another famous piece printed in *Nishmat Chaim* (volume two of the old edition pp. 380-83) is the dream he had after his very close friend R. Yitchack Blaazer died and R. Chaim Berlin gave a hesped although he requested that there be no hespedim. R. Chaim Berlin described the dream as follows:

נשמע אליו בזה שלא לספר בשבחו כלל, אולם על שלא נבכה על ההעדר לא צוה כלל... בא המונה אצלי בחלום ואמר לי יישר כח על שלא הגדתי שבח. ושאלתי ממנו מה נעשה בדינו בעולם ההוא, ואמר לי שדין של מעלה הוא חמור מאד שאי אפשר לשום אדם בעולם הזה לשער כלל, וביחוד מקפידים מאד על דבורים האסורים שנדברו שלא כהוגן...

Another thing which R. Chaim Berlin was very famous for was his massive library which consisted of thousands of volumes. [See R. KS in *Nishmat Chaim* p. 376, vol 2 pp. 398, 352]. There are even some nice letters of his to his (and his fathers) friend E. Harkavy thanking him for some recent volumes from the Mikitze Nerdamim society with some comments on the seforim. This letter was printed in the first volume of *Shnos Dor Vedor* (p. 199) and than again in the second volume of the *Nishmat Chaim* of R. Kosovsky-Shachor. In the recent version of *Nishmat Chaim* (4: p. 45 part two) only part of the letter was printed. In the edited out piece R. C. Berlin wrote:

זה שנתים ימים, אשר הריצותי כסף שלומים, בעד שנת מקיצי הנרדמים חמשה ר"כ שלמה ליד בחיר החכמים, ידידנו הגאון ר"מ שטראשון ז"ל, ויענני במכתב, כי הריץ את הכסף לידדנו הרב הד"ר א' ברלינר הי"ו בברלין...

I am not sure why it's a problem to acknowledge that R. Chaim Berlin liked R. Strashun but it's not a problem in regard to R. Harkevey. As an aside we see R. Chaim Berlin wrote respectfully about A. Berliner contrary to the recent complaint voiced by someone in the recent *Yerushenu* (3:396).

This library also consisted of manuscripts one of which was the Seder Hadoros with the comments of the Radal. [There is a teshuvah (new edition 1:96) of his to the Radal someone who his father was also very close with] When R. Chaim Kahana was working on the Seder Hadoros R. Chaim Berlin gave him this sefer. R. Kahana included these notes which are very valuable to the topic in his *Kochvei Or* (available [here](#)).

The bulk of this library passed on to R. Isser Zalman Meltzer. In *Derech Etz Chaim*, Y. Meltzer brings a few stories of how R. Isser Zalman Meltzer made use with it (pp. 451-52) and even had the editors of Otzar Haposkim use it (p. 328). Although Y. Meltzer writes that in the Tzevah of R. Berlin it said that if a Talmid Chaham moves into my apartment after my death he should get it (p. 50) but in the version of the Tzevah printed in *Nishmat Chaim* (vol. 2 pp. 403-05) it does not say any such thing. [See *Nishmat Chaim* volume one (old edition p. 376).]

R. KS brings a story (2:377) to show his incredible *yedios* which I find hard to believe. Someone asked R. Chaim Berlin where is the first time that the name Chaim is mentioned in our literature as its not found in Talmud, Medrash or the era of the Geonim. R. Chaim Berlin replied the first time the name is found is in Tosfos and than he started listing the rest of the people with that name. The reason I find it hard to believe this story is we do find this name in the era of the Geonim. As R. Sherirah Gaon and Ravad in *Sefer haKabbalah* [Cohen ed. p. 41] bring that Rav Zemach Goan father was Chaim. A look at the index of Moshe Gil's *Bemalchut Yishmael Betekufos Hageonim* (volume 4 p. 853) shows that the name Chaim was fairly common in the era of the Geonim [thanks to M.M. Honig for this source]. R. Chaim Palgai (*Kol Hachaim* 8:15) cites a Medrash in Bamedbar (14) that shows an Amorah had the name Chaim. But it seems to be a printing mistake as in our edition it says Chiyah [see also *Kesser Shem Tov* vol 1 pg 300].

I mentioned that R. KS collected the Haskomos of R. Chaim Berlin reaching over 140 but at least one is missing a haskamah to a reissue of *Seder Hadoros* that R. Yeruchem Leiner brother of the Radziner Rebbe started working on with many additions.

One weakness both editions have which E. Katzman in his introduction to *Chidushei Hagoan Hadres* (p. 42) already complains about, is that the older edition left out all the sources for the pieces. The second edition at times does quote the sources from where they found the pieces but more often than not they do not quote their sources.

In conclusion, to obtain the full version of R. Chaim Berlin's responsa, both editions are necessary, and definitely worth owning.